

Kulttuurisen mykkyuden äänitorvi Miten naistenlehteä voi ymmärtää?

"Tapahtumien keskellä, ihmisten lähellä." Näin mainostaa *Me Naiset* -lehti itseään. Mainoksen kuvassa punaiseen iltapukuun pukeutunut kaunis nuori nainen katsoo kameraan kasvoillaan ilme, joka kuvastaa **täyttymyksen hetkeä**. Naisen ympärillä on nuoria, rusettikaulaisia miehiä, jotka juttelevat kevyesti keskenään. Ollaan juhlatunnelmissa, eroottinen jännite väreilee ilmassa voimakkaasti. Miehet eivät katso suoraan naiseen, mutta on ilmeistä, että naisella on **tilanne hallinnassa**: hän on todella **tapahtumien keskipisteessä**.

Miten tätä mainosta voidaan lähteä purkamaan? Frigga Haug on analysoinut naisten päiväunia ja havainnut päiväunten olevan eräänlaisia muunnoksia todellisuudesta, jossa nainen tuntee itsensä epävarmaksi ja osattomaksi. Kyseessä on Haugin mukaan yritys hallita elämäntapahtumia kuvittelemalla itsensä tapahtumien keskipisteeksi, haaveilemalla täyttymyksen hetkestä. (Haug 1984, 692, 695). Toisaalla Haug (1983a, 81) puhuu naisille ominaisesta ilmentämiskompetenssista. Onnistuessaan tuottamaan itsestään oikeanlaisen esityksen nainen tuntee hallitsevansa tilanteen ja olevansa voimakas (emt, 93-94).

Naistenlehteä voidaan tarkastella sellaisena kulttuurisena muotona, jossa nainen yrittää ottaa elämäntapahtumia haltuunsa. Samaan tapaan kuin päiväuni myös naistenlehti voidaan nähdä eräänlaisena muunnoksena, todellisuuden funktiona. Naistenlehden kulttuurinen muoto ei ole sattumalta sellainen

kuin on, vaan sillä on ilmeinen yhteys siihen kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen, jossa naiset elävät. Naistenlehti ilmentää naisen kulttuurista toiseutta.

Perusahdistus

On oireellista, että naistenlehden mainoksessa korostuu elämäntapahtumien ja keskipisteessä olemisen tarve. Miksi? Oletan, että kaikilla naisilla tässä kulttuurissa ja yhteiskunnassa on syvä ja totaalinen kokemus toissijaisuudesta, tunne siitä että omalla toimintakyvyllä ei saa otetta maailmasta. Kokemus ei tarkoita tässä välttämättä tiedostettua tuntemusta, vaan sitä tosiseikkaa, että miespainotteisen kulttuurin musertava vaikutus kohdistuu kaikkiin naisiin: kaikki joutuvat elämään tämän vaikutuksen alaisina. Kuvaan tätä kokemusta käsitteellä perusahdistus.

Mitä tarkoittaa se, että nainen ei tunne saavansa omalla toimintakyvyllään otetta maailmasta? Haugin mukaan ihmisillä on sisäinen tarve hallita sosiaalista ympäristöään. Yksilö pyrkii laajentamaan yhteiskunnallista toimintakykyään. Sosiaalistuessaan kapitalistiseen yhteiskuntaan yksilö omaksuu rajoitetun yhteiskunnallisen toimintakyvyn muodon. (Haug 1983b, 77-78, 130-131). Tähän yleiseen kehykseen voidaan liittää yhteiskunnallinen sukupuolijärjestelmä. Sosiaalistuessaan yhteiskuntaan yksilö omaksuu siis oman sukupuolensa mukaisen rajoitetun toimintakyvyn.

Feministisen teorian termein ilmaistuna tämä tarkoittaa sitä, että biologisen sukupuolensa perusteella ihmiset kasvavat tiettyyn yhteiskunnalliseen sukupuoleen.

Naisille siis kehitty tyypillisesti tietty rajoitetun toimintakyvyn muoto, joka näyttää tässä yhteiskunnassa toimivan miehistä toimintakykyä heikommin. Miehillä tyypillinen toimintakyky ja yhteiskunnan hallintakoneistot ovat yhteisen historiansa aikana kehittyneet vastaamaan toisiaan. Hallintakoneistot näyttävät toimivan nimenomaan miehille tyypillisellä toimintakyvyllä. Tässä yhteydessä on ensinnäkin todettava, että sukupuolen mukainen toimintakyky on ymmärrettävä yleisenä mallina. Toiseksi haluan muistuttaa, että tähän sukupuolierotteluun ei sisälly moraalista kannanottoa: molemmilla toimintakyvyn malleilla on "hyvät" ja "huonot" puolensa.

Feministisestä psykologiasta voi löytää naisen psyykettä koskevia luonnehdintoja, jotka ovat lähellä perusahdistuksen käsitettä. Jean Baker Millerin mukaan naisten olemassolotapa on epäsuora. Naisia rohkaistaan olemaan muiden ihmisten tarkoitusten kautta suhteessa todellisuuteen. Nainen ei voi käyttää omaa aktiivisuuttaan rakentaakseen itsestään kuvan, joka perustuu autenttiseen heijastukseen siitä, mitä hän todella on ja tekee. Naisen toimintakykyä vaivaa tietty aitouden ja rehellisyyden puute. (Miller 1979, 57, 76-77, 119).

Birminghamin kulttuuritutkimuksen koulukuntaa edustavan Charlotte Brunsonin mukaan naisten kokemukset ovat hyvin usein poissa kulttuurituotteista (esim. kova uutisjournalismi - AK) tai esiintyvät niissä tunnistamattomina (esim. viihdeohjelmien stereotyyppiat - AK). Niinpä naiset tuntevat omien kokemustensa jäävän poikkeukselliseksi yksittäistapauksiksi. Naisesta tuntuu helpommalta uskoa olevansa itse väärässä kuin pitää koko kulttuuria vääristyneenä. (Brunson Savolaisen 1986, 34 mukaan). Syntyy siis varsin skitsofreninen tilanne. Nainen tietää olevansa periaatteessa ihminen, mutta ei tunnista itseään inhimillisestä valtakulttuurista. Naisten kokemuksiahan on merkityksellistetty vain naisten

alakulttuureissa. Kulttuurituotteiden valossa nainen ei todellakaan näytä varsinaiselta ihmiseltä ja alistetun asemansa mukaisesti hän pitää itseään syypäänä tähän.

Naistenlehti tyypillisimmillään

Tarkastelen seuraavassa empiirisen aineiston valossa, millainen naistenlehti on tyypillisimmillään.¹ Kyseessä ei ole sisällönanalyysi vaan ymmärtävä tulkinta, jota kuvitan esimerkkijutuilla. Esittelen sisältöä viiden väljän sisältöluokan avulla, joihin naistenlehtien olennainen aines tyhjenee.

Naiskauneuden esittely on naistenlehden silmiinpistävin piirre, etenkin luokassa **Kauneus, terveys ja muoti**. Marjorie Fergusonin mukaan kauneus esiintyy naistenlehdessä "pyhänä käskynä". Samalla naistenlehti julistaa kuitenkin pelastusta niille, jotka ponnistelevat tuon yleisen kulttuurisen idean toteuttamiseksi. Naistenlehden välittämän sanoman mukaan kaikki naisellisuuskultin seuraajat ovat potentiaalisesti kauniita. (Ferguson 1983, 59, 42). Sandra Lee Bartkyn mukaan naistenlehti ruokkii tukahduttavaa narsistista tyydytystä, johon liittyy aina syyllisyyttä ja pakkomielteenomaisuutta. Naistenlehti syventää kohteellistamisen aiheuttamaa ahdistusta ja tarjoaa sitten omia keinojaan ainoana tienä eteenpäin. (Bartky 1986, 5-6).

Salakavala selluliitti (MN 41, 39-52) on tyypillinen Kauneus, terveys ja muoti -sisältöluokan juttu. "Selluliitti paljastaa luonteesi". "Se vaanii jokaisessa elämän tienhaarassa". Jutun kuvituksena on naistenlehdelle ominaiseen rohkaisevaan ja toiveikkaaseen tyyliin käytetty nuorta naista, jota selluliitti ei vaivaa. Selluliitti voi jutun mukaan johtua muun muassa murrosiästä, e-pillereistä, raskaudesta, keski-ikästä, hormoneista, verenkierrosta, munuaishäiriöistä tai stressistä. Sitä voidaan hoitaa esimerkiksi merileväkylvyillä, muta-
hauteilla, syvälämpöhoidolla, kuivaharjauksella, kääreillä ja voimistelulla. "Selluliitti ei salli yhtäkään erehdystä".

Herkut, vinkit ja kivat tavarat on sisältöluokka, jolle on ominaista elämän piristäminen, muiden ilahduttaminen ja vaivannäön tuottama mielihyvä. Nämä visuaalisesti näyttävät jutut houkuttelevat mielikuvitusleikkeihin, niiden äärellä voi hekumoida. Jutut kehottavat hemmottelemaan itseään, keksimään jotain persoonallista ja tekemään jotain tavanomaisuudesta poikkeavaa. Elämälle pitäisi tehdä jotain, arkisista kaavoista päästä irti.

Lämmin, tuoksuva leipä on herkkujen herkku (AN 43, 68-70) opastaa lukijaa leipomaan muun muassa imelää sekaleipää ja sakalaista pätkäleipää. Kuvassa on eri muotoisia leipiä kodikkaassa, maalaishenkisessä asetelmassa raikkaine punaruutuliinoinen ja viljantähkineen. "Rapeakuorinen leipä on hurmaava viettelys niin aamiaisella kuin aterialla vaikkapa keiton tai juustojen kanssa". "Leivo oma juhla-leipäsi tuliaisiksi ja lahjaksi, se lämmittää saajan mieltä".

Mielenkiintoiset ihmiset -luokassa esitellään enimmäkseen naisia. Karkeasti ottaen heitä voisi luonnehtia "prinsessoiksi" ja "taiteilijoiksi". Yhteistä heille on "värikäs" elämä, heissä on yleensä jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Prinsessuus viittaa tässä menestykseen perinteisin naisellisin keinoin ja taiteilijuus menestykseen persoonallisuuden puolella. Mielenkiintoisten ihmisten haastatteluissa käsitellään lähinnä työtä ja ihmissuhteita. Usein kerrotaan ihailevaan sävyyn vaikeuksien voittamisesta ja ihmisenä kasvamisesta. Ferguson (1983, 167) toteaa naistenlehden pyrkivän luomaan naisten välille yhteisyyttä naisina. Niinpä mielenkiintoisia ihmisiä ei esitetä liian kaukaisina ja saavuttamattomina.

Tina Turner: Olen makuasia! (MN 43, 22-24) kertoo, ettei laulaja Tina Turnerin elämä ole ollut helppoa. Hänellä on takanaan köyhä lapsuus ja onneton avioliitto itsemurhayrityksineen. "... Haluan etsiä ja löytää kaikki rajani nähdäkseni, kuinka mahtaviin suorituksiin todella kykenen". "En ole siloiteltu, en sievä mutta olen Nainen!".

Arkipäivän psykologia -luokan jutut tarjoavat tukea naisena ja ihmisenä olemisen ongelmissa. Kuin ystävätär ikään naistenlehti antaa neuvoja intiimin luottamukselliseen sävyyn. Jutuissa esiintyvien esimerkkihenkilöiden ja lukijoiden välille syntyy näin kannustava ja lohduttava naisten yhteisö, jossa kaikilla on samantapaisia ongelmia. Tyypillinen esimerkkijuttu on **Ei ole hyvä padota tunteitaan. Suuttumus on sallittua** (AN 47, 14-17, 63), jossa muun muassa kirjailija Satu Hassi kertoo harjoitelleensa suuttumuksen suoraa ilmaisua tietoisesti. Valokuvamalli Tiina Laine taas toteaa, että "asiat eivät parane siitä, että räyhää. En osaa edes kiroilla".

Naisena yhteiskunnassa -luokan jutut ovat naisen asemaa pohtivia asiajuttuja. Ne tuovat esiin sellaisia naista koskettavia asioita, jotka vallitsevien kovien utiskriteerien vuoksi yleensä syrjäytyvät marginaalisina muualla julkisuudessa. Toiseksi ne antavat myönteisen ja asiallisen kohtelun sille, mitä "normaalisti" käsitellään seksistisesti tai sensationaalisesti. Esimerkkinä voisi mainita jutun nimeltä **Syntykö uusi naispolitiikka Kirkkonummella? Herrojen housut tutisevat jo** (AN 43, 44-45, 64), joka kertoo viiden eri puoluetta edustavan naisen yhteistyöstä Kirkkonummen kunnallispolitiikassa. Jutun mukaan naiset ovat muodostaneet keskenään toimikunnan, "joka on välitaso naisten ja miesten, kodin ja työelämän, kuntalaisten ja kunnan sekä eri puoluiden välillä".

Sisäisesti ristiriitainen

Naistenlehti on siis naisten oma julkisuuden sfääri. Naiset tuntuvat tarvitsevan naiseutta artikuloivaa instituutiota vastapainona naiseuden poissaololle ja kielteiselle esittämiselle muualla julkisuudessa. Ferguson (1983, 186) on todennut naistenlehtien muistuttavan uskonnollisten tai etnisten vähemmistöjen julkaisuja. Naistenlehti luo Fergusonin mukaan sukupuoleen perustuvaa yhteisyyttä. Naiset esitetään myönteisessä valossa, tule-

massa entistä paremmiksi omien ponnistelujensa kautta. Lehti tarjoaa symbolisen järjestyksen, jonka kautta saa myönteistä arviointia, käytännöllisiä neuvoja ja normatiivista ohjausta. Naistenlehden naisellisuusseremoniat toimivat kultin tavoin. Naisellisuuskultin "toiteamina", palvonnan kohteena, on Nainen. (emt, 2, 5, 61, 167, 185).

Haugin mukaan naisten vastarinnan muotojen selville saamiseksi on tutkittava arkisia, yksityisiä elämänmuotoja, kuten päiväunia. Ne voivat olla omalla tavallaan "poliittisia": vastarinnan laatuhan riippuu yksilön toimintamahdollisuuksista ja -kyvystä. (Haug 1984, 682-683). Vastaavasti voidaan pohtia naistenlehden mahdollisia poliittisia ulottuvuuksia. Naistenlehteä voisi hahmotella sekä massakulttuurina että vastakulttuurina. Tarmo Malmbergin mukaan massakulttuuri on tyypillisesti "onnen hetkien" tavoittelua. Maailmaa ei yritetä muuttaa, vaan pyritään "kauniiseen intiimifääriin" ja "yksilölliseen nautintoon". (Malmberg 1981, 113-115). Naistenlehti näyttää siis tyypilliseltä massakulttuurilta.

Massakulttuurilla on kuitenkin Malmbergin (emt, 117) mukaan omat aidot kulttuuriset puolensa, se on siis sisäisesti ristiriitaista. Naistenlehdessä voi nähdä tiettyä "uhmaa" suhteessa "tärkeään" ja asialliseen uutisjournalismiin. Naisellisena, arkipäiväisenä, pinnallisena, hömpöttelevänä se asettuu ilmeiseen oppositioon suhteessa miespainotteiseen asiajournalismiin, mitä voi pitää vastakulttuurisena ilmauksena.

Oleennaista naistenlehdessä on juuri sen ristiriitaisuus. Se on yhtä lailla perinteisen naisellisuuden äänitorvi kuin roolijakoja murta-va uudistaja. "Tytönmäisessä hilpeydessään", kliseisyydessään ja naiuudessaan naistenlehti on tavattoman ärsyttävä. Kulttuurisen toiseuden perspektiivistä katsottuna naistenlehteä voi kuitenkin pitää jopa järkyttävänä ja liikuttavana yrityksenä selviytyä. Naistenlehti voidaan nähdä yrityksenä ottaa eritasoisia elämäntapahtumia hallintaan naisten omista kokemuksista ja toimintakyvystä lähtien. Analogian tälle ymmärtämiselle voi löytää histo-

riantutkimuksesta. Aino Saarinen (ks. esim. 1985, 44-103) on tuonut esiin sitä naisten aitoa poliittista aktiivisuutta muun muassa sosiaalipoliittikan pioneereina, josta yleensä puhutaan väheksyvään sävyyn. Ompeluseurat ja marttakerhothan merkitsevät yleisessä kielenkäytössä suunnilleen samaa kuin alhainen tietoisuudentaso ja joutavanpäiväinen näper-tely.

Kuten Brunsdon on todennut, naisilla ei ole mitään legitiimiä diskurssia, jolla perustella, miksi nauttivat tietynlaisista joukkotiedotusmuodoista. Siksi naiset saattavat pyydellä anteeksi mieltymyksiään. Tutkimuksessa olisi kuitenkin päästävä sisälle tähän nautintoon, ymmärrettävä sitä. (Brunsdon 1986, 108-109).

Selviytymisen kolme strategiaa

Naistenlehti näyttää siis hahmottuvan selviytymisyhtiönä. Yleistä kulttuurista mykkyyt-tä kompensoi naisellisuuskultin läpitunkema lehtimuoto, jossa nainen voi olla "kuin kotonaan". Naiseus ei ole kuitenkaan läsnä ristiriidattomalla tavalla, vaan "alistavat" ja "vapauttavat" elementit ovat kietoutuneet toisiinsa. Pysin seuraavaksi analysoimaan alustavasti sitä, miten eri tavoin naistenlehti ilmentää perusahdistuksesta selviytymistä. Oletan, että perusahdistukselle on tehtävä jotain. Selviytymisyhtiöt voidaan tiivistää kolmen hyvin yleisen mallin muotoon. Nämä selviytymisstrategiat² olen muokannut Saarisen (1986, 15-23) naistutkimuksen eri vaiheita erittelevän mallin pohjalta.

Taustanaisen selviytymisstrategia perustuu yhdenvertaisuusajatteluun, jonka mukaisesti naiset ja miehet ovat olemuksellisesti erilaisia ja sen vuoksi heillä on myös eri toiminta-alueet. Taustanaisen strategian mukaan perusahdistus selitetään luonnolliseksi osaksi naiseutta. Ahdistusta lievittävää tyydytystä saadaan siitä, että kyetään olemaan "kunnon" naisia.

Poikkeusnaisten strategia perustuu tasa-arvoajatteluun, jonka mukaan naiset ja miehet ovat olemuksellisesti samankaltaisia. Naisten

"toimintakyvyttömyys" ratkeaa siirtymisellä miehille toiminta-alueille. Tämä selviytymisstrategia kapinoi perusahdistusta vastaan, mutta ei lähde liikkeelle naisten omista ehdoista ja toimintakyvystä. Vain poikkeusnaiset, "kunnon miehet", voivat selviytyä. Tämä malli voi ilmetä sellaisena pinnallisena tasa-arvoajatteluna, joka ei näe alistuksen rakenteiden syvyyttä ja monimutkaisuutta.

Vahvan naisen strategia on tavallaan synteesi edellisistä. Vahva naiseus perustuu feministiseen ajatteluun, jonka mukaan naiset ja miehet ovat pohjimmiltaan olemuksellisesti samankaltaisia, mutta historiallisesti he ovat muokkautuneet erilaisiksi sukupuolijärjestelmän mukaisesti. Tämän mallin mukaan naisten perinteisiltä toiminta-alueilta voi löytyä arvokkaita aineksia ja radikaalisuuden ituja. Miestenkin toiminta-alueille pitää tunkeutua, mutta lähtökohdaksi pitää ottaa naisten omat ehdot ja toimintakyky. Vahvan naiseuden strategialle on ominaista problematisointi ja dynaamisuus.

Näiden yleisten mallien avulla naistenlehden moni-ilmeisyydestä ei saa riittävästi otetta, mutta ylimalkaista kuvaa voi hahmotella. Näyttää ilmeiseltä, että perinteisiä keinoja esiintuova taustanaiseus on naistenlehdessä hallitseva. Taustanaisen strategia on ilmeinen etenkin ensimmäisessä sisältöluokassa, jossa yritetään selviytyä narsistisen ulkonäöllä ilmentämisen kautta. Myös toisessa sisältöluokassa taustanaiseus on vahvasti esillä kodin hengettären roolin myötä: huolenpitotyöllä voi ilahduttaa muita ja tästä kyvystä voi saada itse tyydytystä. Naiskauneuden aktiivisen esitelyn kautta taustanaiseus lyö leimansa koko naistenlehdelle. Sen tarkemmin erittelemättä voidaan todeta taustanaiseuden ilmenevän myös kolmessa viimeisessä sisältöluokassa muun muassa haastateltavien sovinnaisina näkökantoina.

Poikkeusnaisen strategia tulee esiin lähinnä kolmannessa ja viidennessä sisältöluokassa. Mielenkiintoisten ihmisten haastatteluisa saatetaan kertoa, miten tämäkin nainen on pärjännyt miehillä keinoilla kovassa maail-

massa. Naisen asemaa käsittelevissä jutuissa taas esiintyy usein mekaanista tasa-arvoajattelua, jonka mukaan esimerkiksi naispuolinen linja-autonkuljettaja on sinänsä todiste toteutuneesta tasa-arvosta.

Vahvan naisen strategiaa löytyy kolmesta viimeisestä sisältöluokasta melkoisesti. Tyypillisesti tämä malli ilmenee juuri "vahvojen" mielenkiintoisten naisten ihailevina haastateluina. Arkipäivän psykologia -jutuissa vahva naiseus näkyy naisille tyypillisten ongelmien tunnistamisessa ja ratkaisujen etsinnässä. Naisen asemaa käsittelevissä jutuissa taas saataan tuoda esiin naisten omista lähtökohdista nousevaa liikehdintää. Vahva naiseus esiintyy kuitenkin hyvin rajallisena.

Puolitiehen jäänyt feminismi

Naistenlehteä kulttuurisena muotona kuvaa hyvin myös toinen mainoslause. **Anna**-lehti on markkinoinut itseään "vahvoille naisille, joilla on pieniä heikkouksia". Tämä iskulause kiteyttää hyvin sen vahvuuden, johon naistenlehti "antaa luvan". Ensinnäkin vahvuus tehdään vaarattomaksi viittaamalla veikeästi pieniin heikkouksiin. Toiseksi vahvuus on luvallista vain "täydellisyden" kautta. Uusille toiminta-alueille pääsy lunastetaan sillä, että luvataan suoriutua myös perinteisestä naisen roolista. Yksittäiset jutut voivat sinänsä olla "viattomia", mutta juuri naistenlehden kokonaisilme implikoi selviytymistä jaksamisen ja täydellisyteen pyrkimisen kautta. Ihanteeksi nousee supernainen, joka ikään kuin varmuuden vuoksi yrittää olla kaikkea. Naistenlehdessä puuttuu – ymmärrettävää kyllä – sellainen suvereeni, vimmainen, epäsovinnainen vahva naiseus, joka voi ottaa riskejä.

Vaikka naistenlehden feminismi on siis jäänyt vähintäänkin puolitiehen, ei sen potentiaalista radikaaliutta pidä aliarvioida. Naistenlehteä voidaan käyttää "merkitysten taistelulenttänä" myös sukupuoli-ideologiaa murta-vaan suuntaan. Näyttää siltä, että juuri naistenlehden suojassa feministisiä ajatuksia voi

salakuljettaa niihinkin lukijoihin, jotka juuri siellä toivovat olevansa turvassa feministisiltä hyökkäyksiltä.

Artikkeli perustuu kirjoittajan joulukuussa 1987 Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella hyväksytyyn pro gradu -tutkielmaan **Naisen perusahdistus ja naistenlehti selviytymisen muotona**.

Viitteet

¹Tämä on tiivistelmä pro gradu -tutkielmani empiirisen aineiston analyysistä. Aineistona oli viisi **Me Naiset** -lehden (41, 43, 47, 49 ja 50) ja viisi **Anna** -lehden (42, 43, 46, 47 ja 48) satunnaisesti valittua numeroa loka-joulukuulta 1986. Käytän edellisestä lyhennettä MN ja jälkimmäisestä lyhennettä AN.

²Saarinen (1985, 120) on käyttänyt selviytymisstrategian käsitettä kuvaamaan naisten tapoja selviytyä hankalista tilanteista yleensä. Olen lainannut tämän käsitteen ja antanut sille tässä työssä erityisen sisällön.

Kirjallisuus

BARTKY, Sandra Lee. Narsismi, naisellisuus ja vieraantumisen. Naistutkimusliite, Akkaväki 3/1986.

BRUNSDON, Charlotte. Women Watching Television. *Mediekultur* 4/1986, 100-112.

FERGUSON, Marjorie. Forever Feminine. *Women's Magazines and the Cult of Femininity*. Guildford, Surrey 1983.

HAUG, Frigga (toim.). *Frauenformen 2. Sexualisierung der Körper*. Argument-Sonderband 90. Berlin 1983. (1983a)

HAUG, Frigga. Artikkelit teoksessa: ALANEN, Leena ym. (toim.). *Työ - naiset - identiteetti*. Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B 36/1983. (1983b).

HAUG, Frigga. *Tagträume. Dimensionen weiblichen Widerstands*. *Argument* 147/1984, 681-698.

MALMBERG, Tarmo. *Viestintä ja kulttuuri. Tekstejä viestinnän teorian ja tutkimuksen kulttuuriteoreettisista perusteista (1978-81)*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisusarja C 2/1981.

MILLER, Jean Baker. *Toward a New Psychology of Women*. Aylesbury Bucks 1979.

SAARINEN, Aino. *Vapautta naisille! Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta*. Oulun yliopiston historian laitos. Tutkijaliiton julkaisusarja 35. Helsinki 1985.

SAARINEN, Aino. *Naistutkimus - paradigmahaaste? Tiedotustutkimus* 3/1986, 11-25.

SAVOLAINEN, Tarja. *Nainen on toinen televisiossakin. Ajatuksia ohjelmatarjonnan tasapuolisuudesta*. *Tiedotustutkimus* 3/1986, 33-41.